

Najważniejsze jest dobro dziecka, czyli władza rodzicielska przed i po rozwodzie

The Most Important Thing Is the Well-Being of the Child, that Is Parental Responsibility Before and After Divorce

DOI 10.25951/4666

Wprowadzenie

W 2020 r. w Polsce zawarto prawie 145 tys. związków małżeńskich. Ponad 50 tys. małżeństw zostało rozwiązanych przez rozwód (GUS 2021, s. 13). W Polsce jedno na pięć małżeństw kończy się rozwodem. Rozwiązanie małżeństwa przez rozwód dotyka coraz więcej osób, ponieważ rozwody stały się coraz bardziej powszechne.

Rozwód to rozstrzygnięcie zasadnicze, ostateczne zakończenie małżeństwa, a jednocześnie konieczność podejmowania nowych rozwiązań.

W artykule został poruszony problem władzy rodzicielskiej nad dzieckiem przed i po rozwodzie. Punktem wyjścia przeprowadzonych rozważań jest władza rodzicielska. Omówiono przyczyny rozwodu, sytuację dziecka po rozwiązaniu małżeństwa, a także wpływ rozstania rodziców na społeczne funkcjonowanie małoletniego.

Należy wskazać, że rozwód jest jednym z tragiczniejszych wydarzeń w życiu rodziny. W obecnych czasach jest coraz większe przyzwolenie na rozwody i łatwiej jest się rozstać niż podjąć próbę wspólnego ratowania związku. Rozwód poważnie zaburza funkcjonowanie rodziny i w dużym stopniu oddziałuje na osobowość dziecka. Konflikt między rodzicami przeżywany jest przez dziecko bardzo silnie, głównie jako zagrożenie własnego bezpieczeństwa. Rodzice podejmując decyzję o rozstaniu pozabawiają dzieci bezpiecznego domu. Rozwód powoduje negatywne skutki w psychice dziecka, wpływa poważnie na jego terażniejszość i przyszłość (Kuźniewska 2019, s. 76).

Rozwód, a w jego konsekwencji rozstanie rodziców ma niebywałe skutki na psychikę małego czy dorastającego dziecka. Rozłąka rodziców,

podział obowiązków w sprawowaniu opieki, naprzemienne kontakty z dzieckiem czy wreszcie założenie nowej rodziny przez jednego z rozwiedzionych małżonków powoduje, że cały dotychczasowy poukładany świat dziecka ulega modyfikacji. W wyniku tych procesów dochodzi do zmian w psychice dziecka oraz w jego „nowym” społecznym funkcjonowaniu.

Pojęcie władzy rodzicielskiej

Pod pojęciem władzy rodzicielskiej kryją się prawa i obowiązki, które mają względem osoby małoletniej jej rodzice. Termin ten został utrwalony w świadomości społecznej i nie budzi zastrzeżeń.

Niekiedy proponuje się zastąpienie go instytucją „pieczy rodzicielskiej”. Pomysł taki znalazł się w senackim projekcie nowelizacji Kodeksu rodzinnego i opiekuńczego dotyczącego władzy rodzicielskiej, wniesionym do Sejmu 15 listopada 1995 r. W środowiskach prawniczych został on oceniony krytycznie. Projekt nowelizacji został odrzucony przez Sejm już w pierwszym czytaniu. Rodzice powinni samodzielnie dysponować władczymi kompetencjami wobec osoby i majątku dziecka, które ze względu na swój rozwój psychiczny, intelektualny i fizyczny nie jest w stanie samo podejmować racjonalnych decyzji. Wątpliwe jest, czy zastąpienie pojęcia „władza” terminem „piecza” miałoby istotny „wychowawczy wydźwięk”. Nie można też pominąć rozchwiań systemu ocen i wartości oraz braku moralnych autorytetów w okresie przyspieszonych przemian społecznych. Zatem władza rodzicielska jest określeniem adekwatnym do roli rodziców w sferze wychowywania dziecka (Gromek 2018, s. 799).

Władza rodzicielska została uregulowana w Ustawie z dnia 25 lutego 1964 r. Kodeks rodzinny i opiekuńczy. Kodeks wprost nie definiuje tego pojęcia, jednakże przedstawia w sposób precyzyjny jego istotę. Kolejne artykuły (92–94 KRiO) jednoznacznie wskazują, że podmiotami omawianej instytucji są przede wszystkim rodzice i ich dzieci. Zgodnie z art. 92 KRiO: „Dziecko pozostaje aż do pełnoletności pod władzą rodzicielską”. Oznacza to, że maksymalnie do 18. roku życia pełnoprawną opiekę sprawują nad nim rodzice. Jednakże ustawodawca przewidział wyjątek w postaci wcześniejszego uzyskania pełnoletności przez małoletniego poprzez zawarcie małżeństwa. Ewentualne unieważnienie takiego związku czy też jego ustanie lub wprowadzenie separacji nie powoduje utraty statusu osoby pełnoletniej (Smyczyński 2011, s. 243). Z tego przepisu należy wysnuć wniosek, że władza rodzicielska rozpoczyna się z momentem narodzin dziecka i kończy wraz z uzyskaniem lat 18.

„Władza rodzicielska przysługuje obojgu rodzicom” (art. 93 KRiO). W przepisie tym dostrzega się powszechny przejaw zasady równouprawnienia obojga rodziców. Przywołany przepis można także odczytać jako podkreślenie odmiennej roli kobiety i mężczyzny, ale wzajemnie się uzupełniających.

Drugą grupą podmiotów sprawujących władzę rodzicielską są przysposabiający, i to niezależnie od rodzaju przysposobienia. Nawet w przypadku przysposobienia niepełnego powstaje między adoptującym i adoptowanym relacja taka, jaka powstaje między rodzicami i dziećmi. Zatem podstawową przesłanką przysługiwania władzy rodzicielskiej jest ustalenie pochodzenia dziecka lub orzeczenie przysposobienia (Smyczyński 2011, s. 248). Zakres władzy rodzicielskiej został uregulowany w art. 95 § 1 KRiO, zgodnie z którym „Władza rodzicielska obejmuje w szczególności obowiązek i prawo rodziców do wykonywania pieczy nad osobą i majątkiem dziecka oraz do wychowywania go z poszanowaniem jego godności i praw”.

To nie jest jedyny przepis regulujący to pojęcie, należy wskazać również art. 96 KRiO, w myśl którego „Rodzice wychowują dziecko pozostające pod ich władzą rodzicielską i kierują nim. Obowiązani są troszczyć się o fizyczny i duchowy rozwój dziecka i przygotowywać je należycie do pracy dla dobra społeczeństwa odpowiednio do jego uzdolnień” oraz § 2 „Rodzice, którzy nie mają pełnej zdolności do czynności prawnych uczestniczą w sprawowaniu bieżącej pieczy nad osobą dziecka w jego wychowywaniu, chyba, że sąd opiekuńczy ze względu na dobro dziecko postanowi inaczej”. Wynika stąd, że rodzice, którym została przyznana władza rodzicielska wychowują dziecko i kierują nim. Co więcej, są zobowiązani do troski o rozwój fizyczny i duchowy dziecka. Ich obowiązkiem jest należyte przygotowanie dziecka do pracy dla dobra społeczeństwa, odpowiednio do posiadanych przez nie uzdolnień.

Rodzice, którzy nie mają pełnej zdolności do czynności prawnych uczestniczą jedynie w sprawowaniu bieżącej pieczy nad dzieckiem, chyba, że sąd opiekuńczy ze względu na dobro dziecka postanowi inaczej. Z kolei art. 98 § 1 KRiO wskazuje, że rodzice są przedstawicielami ustawowymi dziecka, które pozostaje pod ich władzą rodzicielską. W sytuacji, gdy należy ona do obojga rodziców, każde z nich może działać samodzielnie jako jego przedstawiciel ustawy.

Władza rodzicielska powinna być sprawowana przede wszystkim z uwzględnieniem dobra i interesu dziecka. Wychowanie dziecka obejmuje sferę fizyczną i duchową. W ramach przygotowania fizycznego rodzice są obowiązani dbać przede wszystkim o życie i zdrowie dziecka oraz jego pełną sprawność fizyczną. Z kolei w ramach wychowania duchowego rodzice

powinni zagwarantować przekazywanie dziecku zasad moralnych i zasad współżycia społecznego, kształtować jego charakter, pracowitość, obowiązkowość, miłość do ojczyzny oraz zapewnić mu wykształcenie stosownie do przedstawianych przez niego możliwości i indywidualnych uzdolnień (Ignaczewski 2010, s. 31).

Małżeństwo

Małżeństwo to powstały z woli małżonków, ale w sposób sformalizowany, trwały związek kobiety i mężczyzny będący stosunkiem prawnym o charakterze wzajemnym. Związek ten polega na maksymalnym zespoleniu małżonków w sferze ich stosunków osobistych oraz poważnym powiązaniu w sferze stosunków majątkowych. Obydwoje partnerzy tego związku mają przy tym równorzędną pozycję.

Cechą najbardziej istotną jest zespolenie małżonków, ponieważ nie występuje ono w żadnym innym organizmie społecznym. Polega w szczególności na intymności stosunków, na stałym i codziennym współdziałaniu i świadczeniu sobie wzajemnej pomocy, wreszcie na zamieszkiwaniu w jednym lokalu (Ignatowicz, Nazar 2005, s. 78).

Małżeństwo powinno być efektem świadomego i przemyślanego wyboru obojga partnerów. Wynika ono z prawidłowego wyobrażenia zainteresowanych o znaczeniu dla nich samych małżeństwa oraz o społecznej roli, jaką powinien odgrywać zarówno związek, jak i rodzina powstała wskutek jego zawarcia (Strzebińczyk 2016, s. 47).

Institucja małżeństwa została uregulowana w Konstytucji Rzeczypospolitej Polskiej. Zgodnie z art. 18 Konstytucji RP „Małżeństwo jako związek kobiety i mężczyzny, rodzina, macierzyństwo i rodzicielstwo znajdują się pod ochroną i opieką Rzeczypospolitej Polskiej”. Przepis ten wskazuje, że małżeństwo tworzą dwie jednostki o odmiennych płciach – kobieta i mężczyzna. Podmioty te mają pełną swobodę w podjęciu decyzji o wstąpieniu w związek małżeński, jak i co do wyboru partnera. Zawarcie małżeństwa jest aktem prawnym złożonym z oświadczenia nupturientów¹ oraz obecności, w charakterze *conditionis iuris*², kierownika urzędu stanu cywilnego.

¹ Nupturient – osoba, która zamierza zawrzeć związek małżeński.

² *Conditionis iuris* – przesłanki ważności czynności prawnej.

W zakresie stosunku prawnego, którego źródłem jest małżeństwo, autonomia woli partnerów sprowadza się jedynie do wyboru nazwiska i ustroju majątkowego. Kodeks rodzinny i opiekuńczy nie zawiera definicji legalnej małżeństwa. Niemniej jednak w art. 1 KRiO wskazane zostały przesłanki jego zawarcia.

Zgodnie z treścią § 1 „Małżeństwo zostaje zawarte, gdy mężczyzna i kobieta jednocześnie obecni złożą przed kierownikiem urzędu stanu cywilnego oświadczenia, że wstępują ze sobą w związek małżeński”, z kolei stosownie do § 2 „Małżeństwo zostaje również zawarte, gdy mężczyzna i kobieta zawierający związek małżeński podlegający prawu wewnętrznemu kościoła albo innego związku wyznaniowego, w obecności duchownego oświadczą wolę jednoczesnego zawarcia małżeństwa podlegającego prawu polskiemu, a kierownik urzędu stanu cywilnego następnie sporządzi akt małżeństwa”. Gdy zostaną spełnione powyższe przesłanki, małżeństwo uważa się za zawarte w chwili złożenia oświadczenia woli w obecności duchownego.

Osoby zamierzające zawrzeć małżeństwo powinny w urzędzie stanu cywilnego miejsca zamieszkania jednego z nich przedstawić następujące dokumenty: dokument stwierdzający tożsamość, odpisy skrócone aktu urodzenia, dowód ustania lub rozwiązania małżeństwa – jeżeli któreś z nich pozostawało poprzednio w związku małżeńskim, pisemne zapewnienie, że nie wiedzą o przeszkodach wyłączających zawarcie związku małżeńskiego, zezwolenie na zawarcie małżeństwa, jeśli wymagają tego przepisy KRiO.

Ostatni dokument dotyczy tylko takiej osoby, która nie ukończyła 18. roku życia. Z ważnych powodów sąd opiekuńczy może wyrazić zgodę na zawarcie małżeństwa przez kobietę, która ukończyła lat 16. Takim ważnym powodem może być urodzenie dziecka, ciąża czy faktyczny długotrwały związek (Adynowska, Bielak, Brygier 2008, s. 344).

Według słów Andrzeja Zielińskiego (2011, s. 48), małżeństwo to „formalnoprawny związek mężczyzny i kobiety, zawarty zgodnie z przepisami obowiązującego prawa dla celów prawem tym przewidzianych”.

Podkreślenia wymaga fakt, że w wyniku zawarcia związku małżeńskiego powstaje rodzina. Rodzina jest komórką społeczną, której powstanie jest sformalizowane – powstaje tylko na skutek zawarcia małżeństwa przez kobietę i mężczyznę.

Rodzinę można uznać za najstarszą grupę społeczną. Występuje ona na każdym poziomie rozwoju społeczeństwa i we wszystkich jego formacjach. Rodzina jest podstawową i nieodzowną częścią struktury społecznej, nazywanej także podstawową komórką społeczną. Za niezwykle istotną rolę rodziny uznaje się

fakt, że jest ona naturalnym i niezastąpionym środowiskiem narodzin, rozwoju i wychowania człowieka. Nie tylko dziecko, lecz także dorosły mogą w niej zaspokoić swoje podstawowe potrzeby. Taki specyficzny charakter rodziny łączy się z tym, że jest ona jedyną grupą społeczną, która ewoluuje nie tylko dzięki przyjmowaniu nowych członków z zewnątrz, lecz również poprzez wewnętrzny rozwój – rodzenie dzieci. Można więc uznać rodzinę zarówno za zjawisko nieprzemijające, jak i podlegające ewolucji (Wicińska 2016, s. 80).

Rodzinę tworzą małżonkowie od chwili zawarcia związku małżeńskiego. Oznacza to, że rodzinę tworzy również małżeństwo bezdzietne. W skład rodziny wchodzi przede wszystkim: wspólne dzieci małżonków (tylko małoletnie), a spośród pełnoletnich te, które jeszcze się nie usamodzielnili. Dzieci przysposobione są traktowane na równi ze wspólnymi dziećmi małżonków. Jednakże dzieci wzięte na wychowanie, które nie zostały prawnie przysposobione, nie należą do rodziny. Socjologia zazwyczaj definiuje rodzinę jako „podstawową komórkę społeczną, a więc fundamentalny, konstytutywny element każdego społeczeństwa”. Dodaje się czasami, że jest ona „najważniejszą” grupą społeczną. Za podstawę rodziny uważa się małżeństwo, definiowane w obrębie tych nauk znów rozmaicie (Szymczak 2002, s. 156).

Rozwiązanie małżeństwa przez rozwód

Rozwód to definitywne rozwiązanie małżeństwa. „Rozwód w kategoriach psychologicznych to przede wszystkim rozstanie mężczyzny i kobiety, usankcjonowane prawnym rozwodem, w wyniku którego sąd – na żądanie jednego lub obojga małżonków – rozwiązuje małżeństwo. Wiąże się z rozbięciem podstawowej struktury rodziny i jest najbardziej jednoznacznym wskaźnikiem tego rozbitcia” (Szczęsna 2006, s. 477).

Na gruncie prawa rozwód to rozwiązanie małżeństwa przez sąd. Jest ono skuteczne z chwilą uprawomocnienia się wyroku rozwodowego. Z tą chwilą małżeństwo przestaje istnieć.

Rozwód może zostać orzeczony przez sąd, jeżeli nastąpił zupełny i trwały (nieodwracalny) rozkład pożycia, czyli wówczas, gdy zaszły tzw. pozytywne przesłanki rozwodowe (Hetman-Krajewska 2020, s. 33). Kodeks rodzinny i opiekuńczy reguluje rozwód w art. 56 KRO, w myśl którego:

§ 1. Jeżeli między małżonkami nastąpił zupełny i trwały rozkład pożycia, każdy z małżonków może żądać, ażeby sąd rozwiązał małżeństwo przez rozwód.

§ 2. Jednakże mimo zupełnego i trwałego rozkładu pożycia rozwód nie jest dopuszczalny, jeżeli wskutek niego miałyby ucierpieć dobro wspólnych małoletnich dzieci małżonków albo jeżeli z innych względów orzeczenie rozwodu byłoby sprzeczne z zasadami współżycia społecznego.

§ 3. Rozwód nie jest również dopuszczalny, jeżeli żąda go małżonek wyłącznie winny rozkładu pożycia, chyba że drugi małżonek wyrazi zgodę na rozwód albo że odmowa jego zgody na rozwód jest w danych okolicznościach sprzeczna z zasadami współżycia społecznego.

Z przytoczonego przepisu wynikają zarówno pozytywne, jak i negatywne przesłanki rozwodu.

Do pierwszej grupy zaliczany jest zupełny i trwały rozkład pożycia małżeńskiego. W razie spełnienia tych warunków każdy z małżonków może żądać, ażeby sąd rozwiązał małżeństwo. Ważne jest, że przesłanki te muszą zostać spełnione łącznie. Co więcej, nie mogą zachodzić przesłanki negatywne. Rozkład pożycia należy powiązać z art. 23 KRiO. Stosownie do jego treści małżonkowie obowiązani są do wspólnego pożycia, do wzajemnej pomocy i wierności oraz do współdziałania dla dobra rodziny, którą przez swój związek założyli. Mają one charakter bezwzględny i dotyczą obojga małżonków. Pożycie wyraża się we wspólnocie duchowej, fizycznej i gospodarczej. Ustaniem pożycia nie będzie pobyt małżonka w szpitalu czy np. długotrwały wyjazd służbowy.

Do negatywnych przesłanek rozwodu zalicza się następujące okoliczności: dobro wspólnych małoletnich dzieci, sprzeczność z zasadami współżycia społecznego, żądanie rozwodu przez małżonka wyłącznie winnego rozkładu pożycia (Krzemiński 2004, s. 22). W tych przypadkach, nawet w sytuacji zupełnego i trwałego rozkładu pożycia, orzeczenie rozwodu nie jest dopuszczalne. Należy podkreślić, że pierwsza z wyżej wymienionych sytuacji odnosi się do wspólnych małoletnich dzieci. Przywołana przesłanka nie będzie miała zatem zastosowania do dzieci pełnoletnich czy też dzieci jednego małżonka, które wychowywane są razem z dziećmi wspólnymi, ale nie zostały przysposobione przez drugiego małżonka.

Pojęcie dobra wspólnych małoletnich dzieci nie jest pojęciem jednoznacznym. Każda sytuacja zagrożenia dobra dziecka powinna być oceniana indywidualnie.

Ostatnią negatywną przesłanką jest żądanie rozwodu przez małżonka wyłącznie winnego rozkładu pożycia. Przepis ten nie będzie miał zastosowania, gdy ustalono winę obojga małżonków. Rozwód będzie możliwy, jeżeli drugi małżonek wyrazi na niego zgodę lub gdy jego odmowa byłaby w danych okolicznościach sprzeczna z zasadami współżycia społecznego.

Przyznanie władzy rodzicielskiej po rozwodzie

Władza rodzicielska to relacja między rodzicami i dziećmi, zespół praw i obowiązków. Rodzice mają prawo do podejmowania decyzji dotyczących życia, osoby, zdrowia i majątku dziecka, a także mają obowiązek pieczy nad nim i zapewnienia mu właściwej opieki oraz utrzymania.

Orzeczenie rozwodu wywołuje szereg następstw w zakresie władzy rodzicielskiej. Przykładem może być obowiązek alimentacyjny względem dziecka i rozwiedzionego małżonka, czy też korzystanie ze wspólnego mieszkania. Kodeks rodzinny i opiekuńczy wymienia pięć sposobów rozstrzygnięcia o władzy rodzicielskiej w wyroku rozwodowym:

1. pozostawienie władzy rodzicielskiej obojgu rozwiedzionym rodzicom;
2. ograniczenie władzy rodzicielskiej w trybie art. 58 KRiO;
3. ograniczenie władzy rodzicielskiej w trybie art. 109 KRiO;
4. zawieszenie władzy rodzicielskiej jednego lub obojga rodziców;
5. pozbawienie władzy rodzicielskiej jednego lub obojga rodziców (Smyczyński 2011, s. 736).

Dwa pierwsze sposoby dotyczą wyłącznie tych rodziców, którzy się rozwodzą. Trzy następne można określić jako „uniwersalne”, ponieważ dotyczą wszystkich rodziców: zarówno tych, którzy są w trakcie rozwodu, po rozwodzie, żyją w separacji bądź też nigdy małżeństwem nie byli.

Celem zagadnienia wskazanego w temacie niniejszego artykułu jest przyznanie władzy rodzicielskiej po rozwiązaniu małżeństwa przez rozwód, a więc pierwsza i druga sytuacja. W myśl art. 58 KRiO sąd orzekający rozwód rozstrzyga o władzy rodzicielskiej nad wspólnym małoletnim dzieckiem obojga małżonków oraz o kontaktach rodziców z dzieckiem. W pierwszym przypadku każdemu z rozwiedzionych małżonków przysługuje pełna władza nad dzieckiem. Rodzice wspólnie podejmują decyzje o jego wychowaniu i podstawowych potrzebach; jest to tzw. opieka naprzemienna, kiedy obydwójce w jednakowym stopniu w stworzonych przez siebie środowiskach wychowawczych zajmują się dzieckiem (Czerederecka 2010, s. 42). Sąd może nałożyć na jednego z rodziców obowiązek alimentacyjny oraz określić sposób i termin spotkania się z dzieckiem. Co więcej, w wyroku rozwodowym może także przywrócić władzę rodzicielską małżonkowi, który poprzednio był jej pozbawiony. Sąd bierze pod uwagę dobro dziecka, interes społeczny oraz uwzględnia sytuację aktualną i prognozowaną na przyszłość. W tym przypadku władza rodzicielska zostaje „przejęta” przez drugiego rodzica. Decyzje sądu rozwodowego są podejmowane na podstawie całokształtu materiału dowodowego. Przy orzekaniu o władzy

rodzicielskiej sąd bierze pod uwagę wszelkie okoliczności, przede wszystkim dobro dziecka.

Ograniczenie władzy rodzicielskiej w trybie art. 58 KRiO polega na tym, że sąd powierza ją jednemu z rodziców, ograniczając władzę drugiego do określonych obowiązków i uprawnień w stosunku do osoby dziecka, przy czym ograniczenie to wynika z faktu rozwodu i braku podstaw do pozostawienia obojgu rodzicom władzy rodzicielskiej w dotychczasowym kształcie ze względu na trwający między nimi konflikt (Smyczyński 2011, s. 42). Jednym z najważniejszych problemów, przed którym staje sąd rozwodowy, jest wybór tego rodzica, któremu wykonywanie władzy rodzicielskiej ma być powierzone oraz ustalenie zakresu praw i obowiązków tego rodzica, któremu nie powierzono władzy rodzicielskiej

Władza rodzicielska może być ograniczona wówczas, gdy jest wykonywana nienależycie, a wskutek tego dobro dziecka jest zagrożone. Istnieje wiele możliwości, z których może skorzystać sąd, a katalog ten nie jest ograniczony. Sąd podejmuje decyzję badając konkretny przypadek i kierując się dobrem dziecka.

Spółeczne aspekty funkcjonowania dziecka w sytuacji rozwodu

Rozpad małżeństwa rodziców dziecka następuje nie tylko poprzez rozwód, lecz także na skutek zakończenia nieformalnego związku kobiety i mężczyzny, w którym wychowywali dziecko. Rozstanie rodziców ma ogromny wpływ na jego psychikę i społeczne funkcjonowanie. To rodzina daje dziecku poczucie bezpieczeństwa, zapewnia jego podstawowe potrzeby, nie tylko bytowe, materialne, ale również ważne – emocjonalne i psychiczne. Matka, ojciec czy nawet dziadkowie troszczą się o jego rozwój od pierwszych chwil życia. Istotną rolę odgrywa więc rodzina pełna, w której jest zarówno ojciec, jak i matka. Rodzina ma ogromne znaczenie dla prawidłowego rozwoju fizycznego, umysłowego, a zwłaszcza emocjonalnego, moralnego i społecznego dziecka.

Rodzina jest istotnym czynnikiem rozwoju psychicznego dziecka. Dzięki swoistej atmosferze, strukturze, więzi i kontaktom osobowym stanowi pierwotne, najważniejsze i najsilniej oddziałujące środowisko naturalne, które odgrywa znaczącą rolę w kształtowaniu procesów psychicznych dzieci. Rodzina powinna zapewnić dziecku harmonijny rozwój funkcji psychicznych, realizując potrzebę bezpieczeństwa, miłości, szacunku, akceptacji i więzi (Dzierżanowski 2010, s. 255).

Należy wskazać, że rodzina po rozwodzie nadal pozostaje rodziną poprzez chociażby sam fakt posiadania dzieci, wspólnej historii czy wspomnień. Jak wskazywał jeden z sędziów Sądu Okręgowego w Kielcach: „Dzieci nie rozwodzą się z rodzicami”, a niestety wielu rodziców zdaje się o tym nie wiedzieć.

Z jednej strony, w czasie procesu rozwodowego cała uwaga jest skupiona na małżonkach, z drugiej strony rozważania, co będzie się działo później, jakie konsekwencje przyniesie rozstanie dla dzieci jest dla wielu zbyt trudne. Jedną z takich konsekwencji jest bardzo ograniczona percepcja problemów emocjonalnych, jakie stają się udziałem dzieci. Harvey i Fine analizując narracje dzieci rozwiedzionych rodziców podkreślają, że wielu z nich odczuwa osamotnienie, poczucie straty, z którym jest im ciężko sobie poradzić. Stany te dla bliskich są mało widoczne. Rozwodzący częściej muszą zmierzyć się ze swoimi problemami depresyjnymi, psychosomatycznymi czy własną labilnością emocjonalną. W takich okolicznościach niektóre dzieci stają się źródłem emocjonalnego wsparcia dla rodziców, a nie odwrotnie, co zbyt szybko stawia je w pozycji dorosłego, odpowiedzialnego człowieka (Korczak 2017, s. 125).

Sytuacja psychologiczna dziecka po rozwodzie rodziców czy też w trakcie trwania całej procedury rozwodowej jest niebywale trudna. Nie ulega wątpliwości, że dla jego prawidłowego rozwoju potrzeba pełnej, prawidłowo funkcjonującej rodziny, w której bez zarzutów działają wyodrębnione podsystemy dorosłych (rodziców). Należy wskazać, że nie oznacza to nieustającej rodzinnej idylli, ale takie działanie systemu rodzinnego, w którym członkowie rodziny wzajemnie mogą liczyć na swoje emocjonalne wsparcie. Jak wykazali w swoich badaniach Amato (1994, 2001) oraz Hetherington i Stanley-Hagab (1999), wiele dzieci z domów, gdzie doszło do rozwodu, z upływem czasu wykazywało cechy dobrego przystosowania zarówno społecznego, jak i emocjonalnego. Analizy badań wskazują, że można wyodrębnić u dzieci następujące reakcje psychologiczne na sytuację rozwodową:

- regres w rozwoju, wyrażający się trudnościami w realizacji zadań przypisanych w danej fazie rozwojowej – przy uwzględnieniu prawidłowych reakcji rodziców; zwykle nie trwa on zbyt długo, dotyczy młodszych dzieci;
- nadzwyczajną odporność na stres i umiejętność radzenia sobie ze zmianami w strukturze rodziny, co wyraża się odpornością i zdolnością do kontynuowania rozwoju w sposób względnie niezakłócony – dotyczy głównie dzieci (bez względu na wiek), których rodzice podjęli skuteczną współpracę rodzicielską już w trakcie konfliktów poprzedzających sam rozwód, charakteryzujących się wysokim poziomem świadomości wy-

chowawczej, a relacja rodziców z dzieckiem oparta jest na prawidłowo ukształtowanych więziach;

- liczne zaburzenia w fazie początkowej rozwoju dziecka, opór wobec sytuacji rozwodowej i rodziców, pogorszenie funkcjonowania emocjonalnego i poznawczego. W dłuższej perspektywie powrót do dobrego funkcjonowania, jednakże z widocznymi skutkami rozwodu, takimi jak chociażby niepewność w relacjach, problemy w zakresie kontroli intelektualnej zachowania czy spadek aspiracji życiowych;
- dobrą adaptację w fazie początkowej, następnie liczne konsekwencje przeżyć związanych z rozwodem widoczne z opóźnieniem. Taki wzór reagowania jest najczęściej widoczny u adolescentów, którzy reagują pozorną dojrzałością, jednakże w dłuższej perspektywie ponoszą liczne konsekwencje emocjonalne sytuacji (Korczak 2017, s. 126–127).

U dzieci rozwodzących się rodziców możemy wymienić trzy grupy objawów reprezentowanych przez dziecko: poczucie odrzucenia, poczucie winy, magiczne myślenie.

Poczucie odrzucenia ma związek z drastyczną zmianą sytuacji rodziny, związane jest m.in. z wyprowadzeniem się jednego z rodziców z domu. Dzieci rozwodzących się rodziców doświadczają samotności, braku wsparcia, nierzadko porzucenia. Wiele dzieci podejmuje decyzje o niezwracaniu się do rodziców z problemami, ponieważ wiedzą, że rodzice muszą poradzić sobie z wyzwaniem rozwodu.

Poczucie winy jest reakcją dziecka, które obwinia samego siebie za rozstanie rodziców. Dzieci często nie rozumieją sytuacji, w jakiej znajdują się dorośli, nie wiedzą, co tak naprawdę wydarzyło się pomiędzy rodzicami, dlatego tak się stało, że rodzice się rozstają. Brak dostępu do tych informacji powoduje zagnębienie i przypisywanie samemu sobie odpowiedzialności za rozwód.

Magiczne myślenie to objaw, w którym dziecko wyobraża sobie, że tak naprawdę nic się nie zmieniło, a rodzice nadal pozostają w zgodnym związku. Taki sposób psychologicznego funkcjonowania, w szczególności u najmłodszych dzieci, należy traktować jako przejściowy etap radzenia sobie z sytuacją trudną, jaką jest rozstanie rodziców (Korczak 2017, s. 129).

Jak wskazują badania, rozwód nie wpływa raczej na pogorszenie się zachowania dzieci, a rodziny przez nie później zakładane nie są lepsze ani gorsze niż te zakładane przez dzieci z trwałych związków. Najważniejsze jest jednak to, aby rozwodzący się rodzice ze wszystkich sił pomagali przetrwać trudny czas rozwodu, a także kolejnych lat, które po nim następują (Ilg, Bates-Ames, Baker 2006, s. 273). Według skali wskaźników zmian życiowych rozwód znajduje się na drugim miejscu, zaraz

za śmiercią współmałżonka. Z kolei doświadczenie dziecka tracącego rodzica na skutek rozwodu porównywane jest do straty naturalnej i nieodwołalnej, wywołanej śmiercią lub klęską żywiołową. Trzeba pamiętać, że każde z tych doświadczeń ma istotny wpływ na więzy rodzinne, a co za tym idzie, osłabia poczucie bezpieczeństwa, które ma zapewnić rodzina (Grudziewska 2015, s. 40).

Z badań przeprowadzonych przez Józefę Bągiel (1999) wynika, że dzieci doświadczające rozwodu rodziców wykazują pewne zaburzenia w sferze życia zawodowego i osobistego. Wszyscy badani dostrzegli negatywny wpływ rozwodu na ich późniejsze życie. Z kolei z badań przeprowadzonych przez Wandę Stojanowską wynika, że niemal 30% badanych osób okupiło rozstanie rodziców zaburzeniami w sferze osobowości. Wskazywali oni na przejawy neurotyczności. Warto podkreślić, że osoby bardziej odporne na stres oraz uzyskujące większe wsparcie od rodziców szybciej przystosowywały się do nowej sytuacji rodzinnej (23,5%) (Lewicka-Zelent, Wąsik 2015, s. 87).

Do skutków społecznego funkcjonowania dzieci po rozwodzie rodziców możemy zaliczyć m.in.:

- niemowlęta i dzieci do lat trzech mogą wyczuwać stres, ból, zmartwienia swoich opiekunów, nierzadko są rozdrażnione, więcej płaczą, odczuwają lęk (w tym lęk separacyjny), mają problemy ze snem i zaburzenia żołądkowo-jelitowe, mogą także doświadczać spowolnienia rozwoju;
- dzieci w wieku 4–5 lat często obwiniają się za zerwanie i smutek rodziców, stają się bardziej „przylepne”, a także wykazują zachowania uzewnętrzniające emocje (histerie), obawiają się porzucenia, mają więcej koszmarów i fantazji;
- dzieci w wieku szkolnym mogą być przygaszone lub zmartwione, wykazują większą agresję, czują się niezręcznie z własną tożsamością seksualną, odczuwają poczucie odrzucenia przez nieobecnego ojca, z kolei szkolne wyniki mogą się pogorszyć, dzieci cierpią z powodu konfliktu lojalności i uznają, że zasługują na karę;
- nastolatki mogą mieć zanizone poczucie własnej wartości, mogą przedwcześnie rozwinąć autonomię emocjonalną, aby w pełni móc poradzić sobie z negatywnymi uczuciami dotyczącymi rozwodu, utratą idealnego obrazu obojga rodziców. Ich wściekłość, zagubienie mogą doprowadzić do nadużywania substancji odurzających, takich jak chociażby alkohol, narkotyki. Co więcej, może dojść do pogorszenia wyników w nauce, depresji, agresji, chuligaństwa czy nieodpowiednich zachowań seksualnych;
- dzieci w każdym wieku mogą wykazywać objawy psychosomatyczne w reakcji na wściekłość, utratę, ból, poczucie braku miłości czy inne

czynniki stresujące. Mogą próbować manipulować jednym rodzicem przeciwko drugiemu, ponieważ potrzebują poczucia kontroli i chcą wystawiać na próbę zasady i granice. Jednocześnie czują się winne i odpowiedzialne za rozstanie rodziców, wierzą, że muszą naprawiać ich zniszczone małżeństwo (González 2013, s. 37–38).

Ważną kwestią związaną z rozwodem rodziców jest ustalenie jego skutków dla funkcjonowania dzieci w różnym wieku. Wydaje się, że zarówno małe dzieci, jak i te starsze, a nawet osoby dorosłe ponoszą poważne konsekwencje rozstania swoich rodziców (Lewicka-Zelent, Wąsik 2017, s. 89). W tym miejscu należy przedstawić skutki społecznego funkcjonowania dzieci w poszczególnych etapach ich rozwoju.

W okresie niemowlęcym trudno mówić o świadomym rozumieniu sytuacji, w jakiej znalazła się rodzina. Niemniej jednak jest ono zdolne do odczuwania i empatyzowania na poziomie syntonii emocjonalnej. Zaczyna uczyć się ufać innym ludziom, a także szybko przywiązuje się do osób, które się nim zajmują, opiekują. W sytuacji, gdy zaczyna brakować jednego z rodziców traci poczucie bezpieczeństwa i odczuwa lęk. Dziecko w tym okresie może przejawiać problemy ze snem czy częste zmiany nastroju. Co więcej, zauważa się u niego nadmierną płacliwość, niepokój. Nie trzeba nikogo przekonywać, że najwcześniejsze lata życia dziecka są bardzo ważne w zakresie kształtowania jego zdrowej osobowości (Lewicka-Zelent, Wąsik 2017, s. 90). Jak twierdzi Martin Herbert dzieci dwu- i trzyletnie odseparowane od rodziców postępują według wypracowanych wzorców. Przez kilka pierwszych dni po odejściu rodzica protestują i oczekują jego powrotu. Później stopniowo następuje ich wyciszenie, jednak dalej oczekują, że wszystko wróci do normy i nastąpi pojawienie się rodzica. Następnie w etapie oderwania obserwuje się ich obojętność na rodzica, który go opuścił. Przejawy ich miłości występują naprzemiennie z nienawiścią i złością (Herbert 2005, s. 16).

Z kolei dziecko w wieku od trzech do pięciu lat prawidłowo zauważa, że jedno z rodziców już nie mieszka razem z nim w domu, jednak nie rozumie, jaka jest przyczyna takiej sytuacji. Cały czas żyje nadzieją, że rodzice znów będą razem mieszkać i wszystko wróci do normy. Jednakże gdy rodzice są zajęci rozwiązywaniem własnych konfliktów, bądź też wchodzeniem w nowe relacje czy związki, u dziecka drastycznie wzrasta poczucie osamotnienia i opuszczenia. Utrata poczucia bezpieczeństwa, niestety, może być przyczyną częstych bólów brzucha i innych objawów fizjologicznych. Co więcej, intensywnie przeżywane emocje mogą doprowadzić do cofnięcia się wcześniejszych etapów rozwoju dziecka. Dzieci, które doświadczają rozvodu czy rozstania się rodziców bardzo

często nie potrafią cieszyć się zabawkami, bądź też demonstrują za ich pomocą negatywne emocje. Niektóre z nich, w celu zwrócenia na siebie uwagi, demonstrują naganne zachowania. Dzieci w wieku przedszkolnym obwiniając siebie za rozpad rodziny sądzą, że powodem rozstania rodziców było ich naganne zachowanie. Poczucie straty powoduje ich agresywne zachowanie w stosunku do kolegów i koleżanek. Stają się impulsywne, pobudliwe i roztargnione (Lewicka-Zelent, Wąsik 2017, s. 90–91).

Dzieci w okresie szkolnym rozumieją, że rozwodzący się rodzice nie darzą się miłością i nie będą już razem mieszkać. Mimo wszystko wciąż mają nadzieję, że pogodzą się i będą ze sobą mieszkać. Odczuwają ogromną tęsknotę za rodzicem, który opuścił dom i często to właśnie jego obwiniają za rozpad rodziny. Ciągłe odczuwanie stresu sprawia, że dzieci w tym okresie, nawet te najzdolniejsze, wykazują narastające trudności i opóźnienia w nauce, zaczynają też sprawiać trudności wychowawcze. Pojawiają się objawy somatyczne, takie jak: bóle głowy, brzucha czy wymioty. Nasilają się po spotkaniu z rodzicem, który wyprowadził się z domu jako przejaw niechęci do rozstania z nim lub z obawy, że rodzice ponownie się pokłócą. Zazwyczaj ukrywają swoją trudną sytuację rodzinną przed kolegami i koleżankami. Doświadczana przez nich sytuacja doprowadza do obniżenia ich poczucia własnej wartości i utraty wiary we własne możliwości. Wysoki poziom lęku przejawia się w zachowaniach agresywnych, którym towarzyszy żal, smutek i gniew (Lewicka-Zelent, Wąsik 2017, s. 91).

Wiek dojrzewania to czas niestabilności emocjonalnej, brak kontroli emocji i wiary w siebie i we wzniosłe ideały. To wszystko zdecydowanie utrudnia młodzieży uporanie się z rozstaniem rodziców. Funkcjonowanie nastolatka po rozwodzie determinuje wiele różnorodnych czynników. Wśród nich wymienia się m.in.: cechy rodziców, ich płeć i wiek, kompetencje oraz jakość kontaktów pomiędzy poszczególnymi członkami rodziny (Beisert 2000, s. 126).

Wiek dojrzewania jest także bardzo istotny z punktu widzenia seksualności dziecka. Nieobecność rodzica, w szczególności tej samej płci, pozbawia je modelu do naśladowania w jego przyszłych związkach intymnych. Dla nastolatka trudne też będzie udzielenie odpowiedzi na pytanie: z kim chce zamieszkać po rozwodzie rodziców? Nierzadko będzie on czuł się odpowiedzialny za młodsze rodzeństwo, które nie będzie rozumiało, czym jest rozwód.

W wyniku rozwodu z domu wyprowadza się najczęściej mężczyzna. Naracje dorosłych dzieci rozwiedzionych rodziców pokazują różnice między odczuwaniem tej sytuacji przez kobiety i mężczyzn. Mężczyznom doskwierał głównie brak wzorca i kogoś od „typowo męskich spraw, męskich rozmów”. W ich przypadku tęsknota za ojcem wzrasta znacząco w okresie dorastania –

w kluczowym momencie dla rozwoju chłopca, w którym rola ojca jest niezwykle istotna. Kobiety podkreślały natomiast doskwierającą im niemożność uzyskania ojcowskiego ciepła, miłości, wsparcia emocjonalnego i opieki. Jak wskazują liczne badania, nieobecność ojca w życiu córki może mieć negatywne konsekwencje w jej podejściu do własnej płciowości i może zaważyć na jej późniejszych wyborach partnerów życiowych (kierowanie się potrzebami niezaspokojonymi przez ojca). Obserwowanie relacji rodziców pozwala dziecku kształtować wzorzec relacji damsko-męskich. Ojciec w pełnej rodzinie pokazuje córce, że jest warta jego miłości, zatem i miłości innych mężczyzn. Kobieta pochodząca z domu rozwiedzionych rodziców nie miała sposobności tego doświadczyć, zatem może zabiegać o miłość i być wyczulona na najmniejsze jej przejawy. To naraża ją na wchodzenie w toksyczne związki. Brak akceptacji i uwagi ze strony ojca może powodować także brak poczucia bezpieczeństwa i nieufność w relacjach z innymi mężczyznami. Ojciec ma również niebagatelny wpływ na kształtowanie się w dziecku systemu wartości i ocen. W badaniach kobiety wymieniały również brak kontaktów z ojcem oraz pomocy materialnej z jego strony, które umożliwiłyby im – jak sądziły – łatwiejszy start w samodzielnym życiu (Sokołowska 2017, s. 117).

Podsumowanie

Przeprowadzone rozważania wskazują prawne uregulowania dotyczące władzy rodzicielskiej oraz instytucji rozwodu w polskim prawie rodzinnym. Pozwoliły one wyjaśnić pojęcie władzy rodzicielskiej, małżeństwa oraz rozwodu. Należy podkreślić, że orzeczenie rozwodu wiąże się z władzą rodzicielską w przypadku, gdy owocem małżeństwa są wspólne małoletnie dzieci.

Na przestrzeni ostatnich lat liczba rozwodów drastycznie rośnie. Proces ten pogłębia się jeszcze bardziej z powodu zmian zachodzących w społeczeństwie, które „kreują” rozstanie (rozwód) jako zjawisko powszechne. Niestety, często nie uwzględnia się w tym ujęciu szeroko rozumianego dobra dziecka ani interesu społecznego.

Dziecko na każdym etapie swojego rozwoju, począwszy od narodzin do okresu dojrzewania, w różny sposób przeżywa rozstanie rodziców. Nawet kulturalnie i spokojnie przeprowadzony rozwód jest dla dziecka bardzo trudnym przeżyciem, gdyż znany i bezpieczny świat rozpada się. Konsekwencje rozwodu dla dziecka są bardzo destrukcyjne i długofalowe.

Dziecko od najmłodszych lat, kiedy to jeszcze do końca nie rozumie, czym jest rozwód uważa, że rodzice rozstali się przez jego złe zachowanie. Obwinia

samego siebie za rozpad małżeństwa swoich rodziców. W okresie późniejszym, gdy już rozumie, czym jest rozwód i jakie są jego konsekwencje, to obwinia rodzica, który odszedł, zostawił. Nierzadko dziecko wstydy się tego, że jest dzieckiem rozwiedzionych rodziców.

Powszechne jest przekonanie, że dziecko po rozwodzie powinno być z matką, a ojciec powinien mieć ograniczoną władzę rodzicielską. Jest ono jednak błędne. Dopóki sąd nie postanowi inaczej obydwójce rodzice mają takie same prawa i taki sam zakres władzy rodzicielskiej. Nie ma przeszkód natury prawnej, aby sprawowali ją obydwójce.

Jak dziecko „poradzi sobie” z rozwodem rodziców w dużej mierze zależy od tego, czy rodzice potrafią porozumieć się ze sobą w sprawach dotyczących dziecka. Czy rodzice, w dobrze rozumianym interesie dziecka, będą działać wspólnie i podejmować decyzje służące dobru dziecka?

BIBLIOGRAFIA

- Adynowska B., Bielak E., Brygier A. (2008), *Encyklopedia. Prawo nie tylko dla prawników*, Warszawa: Wydawnictwo Szkolne PWN.
- Ames L.B., Baker S.M., Ilg F.L. (2006), *Rozwój psychiczny dziecka od 0 do 10 lat*, Gdańsk: Gdańskie Wydawnictwo Psychologiczne.
- Beisert M. (2000), *Rozwód. Proces radzenia sobie z kryzysem*, Poznań: Wydawnictwo Fundacji Humaniora.
- Czerederecka A. (2010), *Rozwód a rywalizacja o opiekę nad dziećmi*, Warszawa: LexisNexis.
- Dzierżanowski J. (2010), *Psychospołeczna sytuacja dziecka w małżeństwach rozwodzących się*, w: D. Krok, P. Landwójtowicz (red.), *Rodzina w nurcie współczesnych przemian*, Opole: UO, s. 255–278.
- González C. (2013), *Wspólne dorastanie. Miłość i szacunek w rodzinie*, Warszawa: Wydawnictwo Mamania.
- Gromek K. (2018), *Kodeks rodzinny i opiekuńczy. Komentarz*, Warszawa: C.H. BECK.
- Grudziwska E. (2015), *Rozwód w ujęciu prawnym i psychologicznym*, w: A. Lewicka-Zelent, K. Korona (red.), *Dziecko a rozwód. Bajki dla dzieci rozwodzących się rodziców* (s. 37–47), Warszawa: Difin.
- Herbert M. (2005), *Rozwód w rodzinie. Jak wesprzeć dzieci?*, Gdańsk: Gdańskie Wydawnictwo Psychologiczne.
- Hetman-Krajewska J. (2020), *Rozwód czy separacja? Poradnik praktyczny*, Warszawa: Wolters Kluwer.
- Ignaczewski J. (2010), *Władza rodzicielska i kontakty z dzieckiem. Komentarz*, Warszawa: C.H. BECK.

- Ignatowicz J., Nazar M. (2005), *Prawo rodzinne*, Warszawa: LexisNexis.
- Konstytucja Rzeczypospolitej Polskiej z dnia 2 kwietnia 1997 r., Dz.U. z 1997 Nr 114 poz. 946.
- Korczak J. (2017), *Co przeżywają dzieci? Konsekwencje rozstania rodziców*, w: M. Błażek, A. Lewandowska-Walter (red.), *Rozwód jako proces. Perspektywa dorosłych i dzieci* (s. 125–139), Warszawa: Difin.
- Krzemiński Z. (2004), *Rozwód. Komentarz*, Warszawa: Wydawnictwo Zakamycze.
- Kuźniewska Z. (2019), *Wpływ rozwodu rodziców na psychikę dziecka*, „Cywilizacja i Polityka”, 17, 17, s. 76–89.
- Lewicka-Zelent A., Wąsik M. (2015), *Funkcjonowanie psychospołeczne dzieci rozwodzących się rodziców*, w: A. Lewicka-Zelent, K. Korona (red.), *Dziecko a rozwód. Bajki dla dzieci rozwodzących się rodziców* (s. 86–99), Warszawa: Difin.
- Raport GUS (2021), *Ludność. Stan i struktura oraz ruch naturalny w przekroju terytorialnym w 2020 r. Stan w dniu 31 XII*, Warszawa: GUS.
- Smyczyński T. (2011), *Prawo rodzinne i opiekuńcze*, Warszawa: C.H. BECK.
- Sokołowska E. (2013), *Dorosłe dzieci rozwiedzionych rodziców – przegląd teorii i badań*, „Ogrody Nauk i Sztuk”, 3, s. 109–122.
- Strzebińczyk J. (2016), *Prawo rodzinne*, Warszawa: Wolters Kluwer.
- Szczęśna H. (2006), *Rozwód w rodzinie*, w: T. Pilch (red.), *Encyklopedia pedagogiczna XXI wieku*, t. 5, Warszawa, Wydawnictwo Akademickie „Żak”.
- Szymczak J. (2002), *Definicje rodziny*, „Studia nad Rodziną”, 6/2, 11, s. 151–165.
- Ustawa z dnia 25 lutego 1964 r. Kodeks rodzinny i opiekuńczy, Dz.U. z 2020 r. poz. 1359.
- Wicińska K. (2016), *Macierzyństwo a obowiązki rodzinne i zawodowe w kontekście zarządzania czasem*, w: K. Pujer (red.), *Współczesna rodzina. Szanse – zagrożenia – kierunki przemian* (s. 79–94), Wrocław: Wydawnictwo Exante.
- Zieliński A. (2011), *Prawo rodzinne i opiekuńcze w zarysie*, Warszawa: C.H. BECK.

STRESZCZENIE

Celem podjętego tematu było wyjaśnienie terminów: władza rodzicielska, rozwód, małżeństwo. Po przeprowadzonej analizie tych pojęć autorka skupiła swoją uwagę na wpływie rozwodu i rozstania rodziców na psychikę i społeczne funkcjonowanie dziecka. Rozwód to zjawisko coraz częściej spotykane w polskim społeczeństwie, władza rodzicielska po rozwodzie nadal przysługuje obojgu rodzicom. Sąd przy orzekaniu rozwodu oraz ustalaniu władzy rodzicielskiej kieruje się przede wszystkim nadrzędnym dobrem dziecka. Powstaje pytanie: jak na ten proces reaguje dziecko, jakie skutki zachodzą w jego psychice, a w efekcie w jego społecznym funkcjonowaniu? Dziecko na każdym etapie swojego rozwoju, począwszy od narodzin do okresu dojrzewania, w różny sposób przeżywa rozstanie rodziców. Bardzo często obwinia siebie za

rozpad rodziny, staje się agresywne wobec kolegów i koleżanek. Rozwód doprowadza do zaburzenia funkcjonowania dziecka w społeczeństwie, m.in. poprzez opóźnienie w nauce, nadużywanie środków odurzających, psychoaktywnych. Na skutek rozwodu rodziców ma zaburzone wzorce związku, co często skutkuje problemami w założeniu przez niego swojej własnej rodziny i prawidłowym jej funkcjonowaniu.

SŁOWA KLUCZOWE: dziecko, dobro dziecka, małżeństwo, rozwód, władza rodzicielska

SUMMARY

The aim of a rised subject was to clarify terms: parental responsibility, divorce and marriage. Author compared and contrasted these intellectual concepts, and concentrated his attention on the impact of divorce and the separation of parents on the child's psyche and functioning. Divorce is an increasingly common phenomenon in polish society, parental responsibility after the end of the divorce is still appertaining to both parents. When adjudicating a divorce and determining parental authority, the court is guided primarily by the best interests of the child. The question arises: how does the child react to this process, what are the effects of its psyche and, as a result, its social functioning? At every stage of development from birth to adolescence, child experiences the separation of parents in different ways. Child very often blames yourself for the breakdown of the family, and in the end becomes aggressive towards controls and friends. Divorce leads to disorders of the child's functioning in society, including delay in learning, abuse of narcotic drugs and psychoactive substances. As a result of dilapidation, child has disturbed patterns which often results problems in establishing his own family and periodic functioning.

KEYWORDS: child, marriage, divorce, child's psyche, the social functioning of the child

PATRYCJA PAŃTAK – Katolicki Uniwersytet Lubelski Jana Pawła II w Lublinie

Pedagogika / Pedagogy

Przysłano do redakcji / Received: 3.02.2021

Daty recenzji / Revised: 2.09.2021; 24.09.2021; 24.09.2021

Data akceptacji do publikacji / Accepted: 15.11.2021